

SZEMLE

KRUPSZKÁJA SZÓL A MAGYAR NEVELŐKHÖZ

«... Alkonyodik. A tornác lépcsőjén üldögélek, olvasok: „Ütött a kapitalizmus utolsó órája: a kisajátítókat kisajátítják.“ A szívem hangosan ver... Gondoltam-e akkor, hogy megérem azt az időt, amikor „a kisajátítókat kisajátítják?“ Ez a kérdés akkor egyáltalában nem érdekelt. Csak egy érdekelt: világos előttem a cél, világos az út. És azóta, valahányszor fellobogott a munkásmozgalom lángja... mindig a kapitalizmus utolsó órája jutott eszembe, az, hogy egy lépéssel közelebb jutottunk ehhez a célhoz... Megvalósulásának elkerülhetlensége, feltartóztathatatlansága mindenki számára nyilvánvaló. A kapitalizmus halálküzdelmé megkezdődött.» (14—15. l.)

Krupszkája ezeket a sorokat az 1880-as évek végéről írta. 1939-ben bekövetkezett haláláig hosszú és tevékeny életét, amelyet később Lenin legbelsőbb munkatársaként, Sztálin útmutatása nyomán, mint az Orosz Szovjetköztársaság közoktatásügyi népbiztosának helyettese dolgozott végig, ez a felismerés, a proletariátus győzelmébe vetett szilárd hit, a fényes jövő biztos tudata, s az ennek megvalósításáért folytatott ernyedetlen harc jelezte. Krupszkája élete és munkája egybefonódik a szovjet pedagógia történetével. Írásaiból kibontakozik előttünk az a gigantikus fejlődés, amelyet a Szovjetunió 1917-től megtett, világossá válik előttünk a kommunista nevelés elmélete és gyakorlata, mivel Krupszkája mindenre kiterjedő figyelme a pedagógia és a nevelés kérdéseinek egész területét bejárta. Magyar nyelven most megjelent gyűjteményes könyvének elolvasása után szilárdabban állunk lábunkon, mint eddig, világosabbak és kézzelfoghatóbbak lettek a nagy közös célhoz vezető eszközök.¹

Ezért van ünnepe a magyar pedagógiának Krupszkája könyvének megjelenése alkalmából.

Krupszkája mondanivalóját összefoglalni nem könnyű feladat. A nevelésnek nincsen olyan problémája, amelyről ne írt volna, könyvéből a szocialista pedagógia rendszerének körvonalai bontakoznak ki. Krupszkája nem bontja a nevelést iskolára és életre, az egészet együtt látja, úgy, ahogy az új ember kikerült a forradalom kohójából. „Iskolai és iskolán kívüli munka szerves összefüggésben állnak egymással, csak — és szerintem ez a léghfontosabb — fel kell ismerni ez össze-

¹ N. K. Krupszkája: Válogatott pedagógiai tanulmányai. Hungária könyvkiadó N. V., Budapest, 1949. 374 lap. Fordította: Lomb Frigyesné.

függés lényegét. Ég és föld választja el a mi iskolánkat a burzsoázia iskoláitól. Mi újtípusú, kommunista erkölcsiségtől átitatott embert akarunk iskoláinkban nevelni, aki nemcsak saját egyéni érdekeit, hanem a közösség érdekeit is szem előtt tartva közeledik az egyes kérdésekhez. Aki figyelemmel kíséri életünket, láthatja ennek az új embertípusnak megszületését." (356—57. l.)

Ezt az új embertípust, a szocialista embert, a világ leghatalmasabb nevelőiskolája, a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja kovácsolta ki. A Párt tette Krupszkáját is pedagógussá, a szocialista pedagógia egyik megalapozójává. Életének minden mozzanata a Bolsevik Párt életéhez kapcsolódik, harcai a Párt harcai voltak, pedagógiai fejlődése a Párt iránytatása nyomán ment végbe. Elméleti munkásságának és gyakorlati tevékenységének fordulópontjai a Bolsevikok Pártjának a proletariátus hatalmáért folytatott küzdelmeihez vannak kötve. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom után a szocializmus építéséért vívott harc másfél évtizedében Krupszkája is megvívja ezt a harcot a pedagógia frontján. A szocializmus megvalósulásával az ő írásaiban is kibontakozik a szocialista iskola végleges képe. Krupszkája fejlődése tehát mindig a Párt útmutatásait követte. Életét és tevékenységét csak mint a Párt hűséges harcosáét érthetjük meg.

Írásait ezért sajtó alá rendezője, Konsztantyinov N. A., úgy csoportosítja, hogy azok a szocialista pedagógia kialakulásának három nagy eseménye szerint rendeződnek. Az első fejezet ezért tartalmazza a Nagy Októberi Szocialista Forradalom éve, az 1917. év előtti írásokat. A második azokat foglalja össze, amelyek 1917-től a SZUK(b)P Központi Bizottságának 1931. szeptember 5-i történelmi jelentőségű határozatáig készültek s végül a harmadik fejezet a Központi Bizottság határozatától Krupszkája haláláig terjedő időszak írásait tartalmazza.

Az egyes korszakokon belül is időrendben szedett írásokból Krupszkája egész pedagógiai fejlődése kibontakozik előttünk. A proletariátus oroszországi uralomrajutása előtti küzdelmes éveiben, a száműzetés és külföldi emigráció éveiben Krupszkája missziója az, hogy megismertesse az orosz pedagógusokat a tudományos szocializmus megalapítóinak nevelélméletével. De elméleti munkássága ebben az időszakban sem szakad el a gyakorlattól és írásaiban minduntalanul helyet kap a cári és a nyugati burzsoá iskolára vonatkozó bírálólat. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után Krupszkája a Szovjetunió pedagógiai életének egyik vezetője lesz, s mint ilyen résztvesz mindazokban a küzdelmekben, amelyet a Szovjetunió pedagógusai a szocialista iskola kialakításáért folytatnak. Krupszkájának mint pedagógusnak életét az a cél tölti be, hogy segítsen a szovjet iskolát az egész nép iskolájává tenni és hogy meghatározza a szocialista szovjet iskola tartalmát. Hatalmas energiát fordított arra, hogy a haladó nevelőket a Párt és a Szovjet Hatalom köré tömörítse. Folyóiratokat szerkesztett, utazott, agitált, iskolákat, könyvtárakat, olvasótermeket, klubokat látogatott, tanfolyamokat szervezett az analfabetizmus leküzdésére, a polgárháború és az intervenció éveiben meginduló hatalmas küzdelem idején és 1921-ben az Állami Tudományos Tanács (GUSZ) tudományos

pedagógiai osztályának vezetését is átvette. Így itteni munkásságának idejére esik a komplex rendszerű tanterv kiadása, amelyet a SzUK(b)P Központi Bizottsága 1931-es nevezetes határozatával felszámolt. Krupszkája azonban sohasem ragaszkodott mereven a komplex rendszer elveihez és már 1928-ban így írt: „... az a fontos, hogy azokat a szempontokat vegyük figyelembe, amelyek lehetőséget adnak a gyermeknek arra, hogy környezetéhez való viszonya tudatos legyen“. 1932-ben pedig: „Még nem oldottuk meg az elmélet és gyakorlat közötti kapesok kérdését. Elvetjük a kapcsolatnak azt a formáját, melyet a projekt rendszer híveinél láttunk, mert abból hiányzik a tan, az elmélet“. (183. lap.) Krupszkája tehát világosan meglátta a projekt módszerrel — a komplexek e kiegészítő módszerével — dolgozó iskola alkalmatlanságát a szocialista ember nevelésére.

1931 után közzétett írásait az jellemzi, hogy Krupszkája a Párt 1931. szeptember 5-i útmutatása nyomán a szocialista iskola gyakorlati kiépítése felé fordul. Központi problémája, hogy hozzájáruljon a nevelők és ezzel együtt az iskolai munka ideológiai színvonalának emeléséhez. „Azt a célt tűztük magunk elé — írja —, hogy hazánknak, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének öntudatos polgárokat neveljünk iskoláinkban; olyan nemzedéket, amely be fogja tudni fejezni a szocializmus megkezdett építését. Tanulóinkat igyekezzünk felfegyverezni az e munkához szükséges ismeretekkel, azzal a képességgel, hogy ismereteiket a gyakorlati életben alkalmazni tudják, hogy közös erővel tudjanak harcolni a kitűzött cél eléréséért.

Magától értetődik, hogy a fenti célt csak akkor tudjuk megvalósítani, ha tanítóink megértik az iskolákra váró feladatokat, tisztán látják a kitűzött cél felé vezető utat.

Még kell követelnünk tanítóinktól a marxizmus-leninizmus alapjainak ismeretét.“ (239. l.)

Az ideológiai színvonalat azonban nem a nevelők *elméleti* marxista-leninista képzettsége dönti el, nem is csupán a tanterv, a tankönyvek stb., hanem a marxizmus-leninizmus alkalmazása a gyakorlati nevelő és oktató munkában. Krupszkája világosan látja, hogy minden azon fordul meg, hogyan alkalmazzák a nevelők a marxizmus-leninizmust az egyes tantárgyak tanításán belül.

Végigveszi tehát az iskola legfontosabb tantárgyait és arra mutat rá, hogyan alkalmazhatók a marxizmus-leninizmus tanításai az egyes tárgyak oktatásában. Működésének ezt a szakaszát nagyfokú módszertani érdeklődés jellemzi, mint ahogy a Párt iránymutatása nyomán ebben az időben az egész szovjet pedagógiai tudományosság a módszertani kérdések felé, a szakdidaktika kérdései felé fordul. Krupszkája foglalkozik az irodalom, az orosz nyelv, a matematika, a földrajz, a biológia, a kémia és fizika, a sztálini alkotmány tanításának kérdésével, a dialektikus módszer alkalmazásával az egyes tantárgyakban. A dialektikus módszerre vonatkozó útmutatásainak jellemzéséül álljanak itt következő, rendkívül fontos szavai:

„Minden tantárgy előadójának tisztában kell lennie azzal, hogy csak akkor fogja tárgyat igazán jól tanítani tudni, ha az adott területen

valóban széleskörű ismeretekkel rendelkezik. Ez szükséges, de önmagában még nem elegendő feltétel. Az egyes tantárgyak tanulmányozásának fel kell ölelnie az összes vonatkozásokat. Ez a szabály éppúgy áll az irodalomra, mint a társadalomtudományra és földrajzra, matematikára, fizikára, kémiára, biológiára, pedagógiára, stb. Ezt csak a dialektikus módszerrel érhetjük el.“

Az iskola belső életében bekövetkezett alapvető változások a SzUK(b)P 1931. szeptember 5-i és 1932. augusztus 25-i határozata után Krupszkája írásaiban tükröződnek. Olyan problémák foglalkoztatják, hogy miként kell harcolni a késések és mulasztások ellen, tehát az iskolai rend és fegyelem megteremtéséért. A pionírszervezetek legfontosabb feladatának a tanulásért vívott harcot tekinti. A nevelés alapjának és nélkülözhetetlen feltételének az öntudatos fegyelmet tartja. Soraiból a sokat tapasztalt, az iskola keretein azonban mindig túllátó pedagógus bölcsesége árad, az ifjúság, a szocialista haza szeretete és a kommunista jövőbe, a jövő építőibe vetett végtelen bizalom tükröződik. Úgy szól a fiatalokhoz, mint igazi pedagógushoz illik. Szeme mindent meglát, dicsér és korhol, kiemeli a jót, de rámutat a hibákra is.

Krupszkája valóban annak a pedagógiának a megtestesítője, amely a szovjet embert, az új embertípust, a Honvédő Háború hőseit, a sztahanovistákat, a kolhozok munkásait, a komszomolistákat és pionírokat, az emberiség élén járó kutatókat, tudósokat, írókat nevelte. E pedagógia — Krupszkája pedagógiája is — mindenekelőtt abban tűnik ki, hogy nagyon világosan, nagyon kifejezetten látja célját, a kommunista embert. „Milyen legyen az iskola, hogy e feladatnak eleget tudjon tenni? A közösségi ösztönöktől teljesen átítatott legyen, értse meg maradék nélkül, hogy miért küzd a most élénjáró osztály, értse meg, hogy a társadalmi fejlődés útja a munkásosztály eszménveinek irányvonalában fekszik és hogy ezek az eszmék éppen ezért reálisak, megvalósíthatók. Az új nemzedéknek tisztán kell látnia azokat az utakat, melyek a munkásosztály céljainak megvalósítása felé vezetnek, haladnia kell tudni ezen az úton“. (103. l.) A munkásosztály céljainak megvalósítása a pedagógiában nem egyéb, mint a kommunista ember céltudatos nevelése: a kommunista nevelés.

A kommunista nevelés feladatai közül Krupszkája főleg kettőnek szentel különös figyelmet: a politechnikai és a közösségi nevelésnek.

A politechnikai képzés kérdésével Krupszkája szinte állandóan foglalkozik, úgy, ahogy történetileg felmerült és úgy, ahogy a Szovjet-unióban megvalósult.

A politechnikai képzés elméletét tudvalevően Marx alapozta meg. Az 1866. évben az I. Internacionále Genfben megtartott kongresszusán Marx által megfogalmazott határozatot fogadtak el, amelyben a munkásosztály nevelését körvonalozták. „Nevelés alatt három dolgot értünk: 1. értelmi képzést, 2. testi fejlesztést, amilyent pl. a tornaiskolák és katonai gyakorlatok nyújtanak, 3. politechnikai nevelést, amely megismerteti a gyermeket és serdülőt az összes termelési folyamatok általános tudományos elveivel s melynek folyamán gyakorlatot szerezhetnek az összes termelési ágak alapeszközeinek kezelésében.“ (231. l.) A poli-

technikai képzés funkciója tehát az általános technológia, a termelő-folyamat alapelveinek megismertetése volt a munkásosztály gyermekével, aki maga a gyárban nőtt föl, a kizsákmányolók számára dolgozva, a nélkül, hogy látta volna munkájának értelmét, összefüggését, áttekinthette volna „az egészet“. A kapitalizmus gyári termelőmódja a munkást kis részletmunka elvégzésére kényszerítette, mintegy részemberré tette, az őt erre képessé tevő magasabb (politechnikai) képzést elzárták előle. Így alkalmasabb volt a kizsákmányolásra, de képtelen a szervezkedésre, önmaga megvédésére, a múlt század 60-as éveit véve, az osztályharc akkori stádiumában. Ki volt szolgáltatva a kapitalizmus időről-időre törvényszerűen megismétlődő válságainak, mert ha valamelyik iparágban munkanélküliség állott be, nem tudott — hozzáértés híján — másutt elhelyezkedni. Marx a politechnikai képzést a munkás részvételnek megszüntetésére kívánja a munkásosztály nevelésének egyik legfontosabb feladatává tenni, hogy a termelésben végzett rész-munkáját az egész munkafolyamat áttekintésével kiemelje rész-voltából és teljessé tegye. Azaz értelmessé tegye számára a munkát, tudatossá magát a munkást — majdan a szocialista termelés munkását. „Élet-halál kérdéssé teszi, hogy a tőke váltakozó kizsákmányolási szükségleteinek kielégítésére tartalékban tartott, rendelkezésre álló nyomorult munkásnépességet, ezt a szörnyűséget olyan emberekkel helyettesítsék, akik a munka váltakozó követelményeinek minden tekintetben megfelelnek; a rész-egyént, egy társadalmi részletfunkció pusztá hordozóját a totálisan fejlett egyénnel pótolják, akinek a különböző társadalmi funkciók egymást felváltó tevékenységi módokat jelentenek. Ennek az átalakulási folyamatnak a nagyipar alapján természetes módon kifejlődött egyik mozzanata a politechnikai és mezőgazdasági szakiskolák létrejötte, a másik az „écoles d'enseignement professionnel“ (szakiskolák), ahol a munkások gyermekei némi oktatást kapnak a technológiában s a különböző termelőeszközök gyakorlati kezelésében. Ha a gyári törvényhozás, mint a tőkével szemben nagynehezen kivívott 'első' engedmény, csak az elemi oktatást kapcsolta össze a gyárszerű munkával, nem lehet kétség az iránt, hogy a politikai hatalomnak elkerülhetetlen meghódítása a munkásosztály által az elméleti és gyakorlati technológiai oktatásnak a helyét is ki fogja vinni a munkásiskolákban“.²

A politechnikai képzés, az egész termelőfolyamat áttekintése tehát elméletileg és gyakorlatilag egyaránt az iskolának és a termelőmunkának szoros összekapcsolása útján valósul meg. A munkásosztály helyzetében a múlt század harmadik negyedének végén ez még nem volt más-képp elképzelhető, csak úgy, hogy a gyermek az ipari termelésben foglalkoztatva van. A burzsoázia ugyanis nem volt hajlandó a dolgozó osztályok gyermekei számára olyan iskolát felállítani, amelyben biztosította volna politechnikai képzésüket. Hiszen ezzel azt érte volna el, hogy a munkásosztály alapos technológiai ismereteinél fogva politikailag is öntudatosodik és veszélyezteti a burzsoázia uralmát. A politechnikai képzés útján a munkás „a gép kiszolgálójából“ „a gép ura“ lehet, mint ahogy

² Marx Károly: A tőke. Szikra kiad. Budapest, 1948. 528. l.

azzá neveli ma is a politechnikai képzés. A mult század hetvenes éveiben a munkásgyermek technikai képzettségét *csak* az biztosította, hogy részt vett a termelőmunkában. Ezért írja Marx 1875-ben, midőn a német szocialdemokrata párt — gothai kongresszusán — a gyermekmunka eltiltását követeli, a következőket: „A gyermekmunka *általános eltiltása* összefüggésben a nagyipar fennállásával, s ezért csak üres, jámbor óhajtás. Megvalósítása — ha lehetséges volna — reakciós volna — mert a munkaidő korok szerint való szigorú szabályozása és a gyermekek védelmére szolgáló egyéb óvintézkedések mellett a termelőmunkának a tanítással való korai egybekötése a mai társadalom átalakításának egyik leghatalmasabb eszköze“.³

A politechnizáció elve tehát a *történeti helyzet folytán* kerül szoros kapcsolatba a gyermek termelőmunkájával, a munkásosztály harca érdekében.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom után, 1920-ban az osztályharc rendkívüli kiélesedése idején Lenin erősen kihangsúlyozta a politechnizálást és a gyermekek társadalmi termelőmunkájának fontosságát. A társadalmi fejlődés új szakaszának, az ipar fejlettségének megfelelően új tartalmat adott neki. Azt kívánta, hogy a gyermekek komolyan foglalkozzanak az elektrifikálás kérdésével is az összes tanintézetekben és 1920 decemberében e munka teljes programját kidolgozta. Lenin szembenállt azzal az irányzattal, amely a politechnizálást egyszerű iskolai műhelymunkává vagy korai szakképzéssé akarta degradálni, mivel világosan látta, hogy a munkásosztály csak akkor lehet a termelés ura, ha gyermekei — az 1917-ben kidolgozott pártprogram szavai szerint — „politechnikai jellegű (a legfontosabb termelési ágakat mind elméleti, mind gyakorlati vonatkozásában felölelő) oktatásban“ részesülnek. (188. l.) Az iskola politechnizálása azonban elsősorban azt kellett hogy jelentse, hogy általános és technikai jellegű műveltséget nyújt, nem pedig azt, hogy a termelőmunka, illetve az oktatással kapcsolatban végzett műhelymunka az oktatás emléleti színvonalát veszélyeztesse, háttérbe szorítsa, ahogyan ez a burzsoá „munkaiskolában“ történik. Ezért írja Krupszkája: „A tudás, az ismeretek fegyverét kell a gyermekek kezébe adni, hogy életüket racionálisabbá tudják tenni. Tudjuk, hogy a politechnikai iskolának nem szabad az iparoskodás nivójára lesüllyedni, de azt is tudjuk, hogy a modern technikát nem lehet elemi ismeretek nélkül elsajátítani. Ellene vagyunk a sokféle mesterségbe való belekapásnak, amit gyakran tévesztenek össze a politechnikai jelleggel. Hívei vagyunk a gyermekek termelőmunkájának, de tiltakozunk az ellen, hogy ez a tanítást háttérbe szorítsa, a minimumra csökkentse. A Központi Bizottság 1931. szeptember 5-én kelt határozata alapján egy álló évig dült a harc e körül az elhajlás körül“.

A politechnizálásra azonban szükség van a szocialista építés érdekében is. „Az építés résztvevőinek széles *politechnikai látókörre* van szükségük, hogy a tervezőmunkát a gyakorlatban meg tudják valósítani.

³ A gothai program kritikája. Idegennyelvű Irodalmi Kiadó, Moszkva, 1947. 39. lap. Idézi Krupszkája, 232. lap.

Ez azonban önmagában még nem elég. Szovjetország minden egyes polgárának tudnia kell *kultúrátlan, a modern technika vívmányainak megfelelő magas színvonalon* dolgozni, minden munkát gyorsan, pontosan, célszerűen végrehajtani, értenie kell a szerszámokhoz, gépekhez, különféle anyagokhoz. Csak akkor tud lépést tartani a technika állandóan változó, egyre tökéletesedő eredményeivel.

A mi országunkban, ahol tervszerű termelés folyik, ahol a szocialista ipar gyors léptekkel halad előre, a *politechnizálás kérdése* különösen fontos.“ (199. l.)

A hatalom megragadása és megszilárdítása után a szocialista Szovjetunió munkásosztálya általános irányú iskolába járattja gyermekeit iskolaköteles koruk végéig. Ezekben szerzik meg a leendő szovjet polgárok az általános és politechnikai képzettség alapjait. A Szovjetunió iskoláiban, a világ e legszínvonalasabb iskoláiban a politechnikai képzés elve a nagy elméleti követelményekkel együtt a gyakorlattal, a termeléssel való szoros kapcsolatban tökéletesen megvalósul.

„Az a tény, hogy most a fősúlyt a tanítás színvonalának emelésére helyezzük, egyáltalában nem azt jelenti, hogy lemondunk volna a politechnikai iskoláról. Éppen ellenkezőleg.

A valóban politechnikai jellegű iskola megvalósíthatóságának előfeltételei: a tanítás színvonalának emelése, a tanulók ismereteinek bővítése, a tanítók képzettségének és az iskolai nevelőmunkának fokozása.“ (203. l.)

Krupszkájának a politechnikai elv tisztázása és érvényesítése terén a szocializmus feltételei között, elévülhetetlen érdemei vannak.

A kommunista nevelés feladatai közül a legtöbbet a politechnizáción kívül a *közösségi elvvel* foglalkozik. „Marx Töké-jének van egy fejezete, melyet szeretnék egész terjedelmében lefordítani — olyan egyszerű nyelvre, hogy még a műveletlen emberek is megérthessék. Az együttműködésről szól ez a fejezet. (I. köt. 11.) Azt írja le benne Marx, hogy hogyan fakad új erő a közösségből. A kollektívum nem egyszerűen az abban résztvevő emberek összeségét, nem erők közös eredőjét jelenti, hanem egy új, sokkal hatalmasabb erőt. Marx erről az új, *materiális* erőről ír. Mikor ezen az alapon a tudat, az akarat egysége alakul ki, akkor legyőzhetetlen új erő keletkezik. A forradalom ideje, a szovjet uralom 15 éve alatt mi lépésről-lépésre jutottunk előre ezen az úton.“ (192. l.)

A munkásosztály már a tőkés uralom alatt is közösségi életet élt, harcai szoros egységbe kovácsolták. „A gyárban, üzemben dolgozó munkás naponta látja, hogyan simul bele saját munkája a többiekébe, milyen fontos láncszeme az általa végzett kis részlet az egész folyamatnak, melynek eredménye a gyártandó termék. Ez, akárcsak az egész gyári rendszer, hozzászoktatja a kollektív cselekvéshez, a kollektív élethez.“ (95—96. l.) „A munkásosztály és a közösség között nincsenek érdekellentétek: érdekeik, közösek. A munkásosztály történelmi hivatása: az összes társadalmi osztályok felszámolása.“ (96. l.)

A munkásosztálynál már a kapitalizmus alatt is erősen csökkent az ellentét az egyéni érdek és a társadalom érdeke között, de ott egé-

szén — a kapitalista kizsákmányolás sokféle formája következtében — sohasem szűnhet meg. Teljes összhang csak a kommunista társadalomban fog uralkodni — fejtí ki Krupszkája, s e felé tette meg a legfontosabb lépést a szocialista forradalom. Világos, hogy éppen ezért a munkásosztály gyermekeinek nevelése lehet csak az igazi, valóságos közösségi nevelés. A gyermekek számára pedig egészen kiskoruktól kezdve olyan feltételeket kell teremteni, hogy más gyermekekkel együtt éljenek, játsszanak, dolgozzanak és megosszák velük örömeiket és bánatukat. „Ennek a közösségi életnek minél teljesebbnek, vidámabbnak, derűsebbnek kell lennie. A gyermekek emlékeztetésében a közös élményeknek örömteli emlékekhez kell fűződniek“. (94. l.)

„Ebben a vonatkozásban azon kell igyekeznünk, hogy a munkában, feladatvégzésben, saját kis világuk kiépítésében minden egyes gyermek résztvegyen, hogy olyan legyen a szervezettségük, hogy tudjanak közösségben dolgozni, hogy minden gyermekre jusson — egy bármilyen kicsi, de erejével arányban lévő — rész az egész munkából...“ (149. l.)

A közösség megszervezése a legnagyobb feladat, amit a nevelőnek teljesítenie kell. A fenyegetésekre, büntetésekre, kizárásokra, szülőknél való bepanaszolásra alapított fegyelmezés és nevelés a régi iskola és a tehetetlen nevelő sajátja. Ha előre nézünk — mutat rá Krupszkája — kollektív igyekezetben összeforrt gyermekszervezeteket fogunk kialakítani, amelyekben a gyermekek pajtasoknak érzik magukat, ahol semmit sem tesznek hatásvadászathól, ahol a szocializmus áldozatkész építőivé fognak fejlődni. A szocializmus ipari és mezőgazdasági termelése egyaránt tudatos közösségi embereket kíván; minél inkább előre jutunk ezen az úton, annál fontosabb számunkra is az új, a közösségi ember. Ezért gyermekeinkből nekünk is közösségi lényeket kell nevelnünk az óvodáskortól kezdve a legmagasabb iskoláig.

Ámde a pedagógiai avantgardizmusnak minden befolyásától mentessé kell tennünk saját közösségi nevelésünket. Erre tanít bennünket Krupszkája.

A közösségi nevelés módszerei közül ugyanis sokszor rosszul értelmezzük a közösségi munkát. S itt két dolgot kell főleg kiemelnünk: a közösség nem jelenti az *egyéni felelősség* háttérbeszorítását, nem jelent másfelől azonos munkát, hanem azonos célú munkát.

„Az élet most megtanított bennünket arra, hogy a közösség nem jelent személytelenséget, hogy az élet — éppen ellenkezőleg — azt követeli, hogy minden egyes ember tudjon dolgozni, tudja életét a többiekkel együtt valahogy berendezni...“ (150. l.) A közös munka tehát nem jelenti az egyéni munka kikapcsolását, a közös tanulás nem helyettesítheti az egyéni tanulást: közösségben csak az dolgozik jól, aki egyénileg végzi jól munkáját.

Éppen ezért az *iskolában* a közösségi nevelés nem a „csoportalkotásban“, a „travail par équipe“-ben keresendő, hanem a cél világos ismeretében, a közös célért való lelkesedésben és munkában.

„A kollektív munka nemcsak annyit jelent, hogy együttesen, egy helyiségben, ugyanazt a munkát végezzük. Ez az együttműködés leg-

primitívebb formája. A közösségi munkát a közös cél jellemzi. De az ilyen közös cél elérése megenged, sőt meg is követel bizonyos, rendszerint igen bonyolult munkamegosztást. Egy mozdony a munkások együttes munkájának terméke s egyszersmind igen sokrétű munkaszervezés eredménye. Minden munkás meghatározott részt végez el a munkából. Tudja azonban, hogy a rábízott rész pontos, gyors végrehajtása nélkül az egész munka megáll. Óriási nevelő, fegyelmező hatása van annak a tudatnak, hogy ő az egész egy részét képezi.“ (98. l.)

Krupszkája volt egyik létrehozója a 14 éven aluli szovjetifjúság leghatalmasabb közösségi nevelőszervezetének, a pionírszervezetnek, 1922-ben. A pionírszervezet a fiatalkorúak kommunista nevelésének leghatásosabb eszköze, amely minden megnyilvánulásában a közösségi nevelés módszereire épít. Krupszkájának a pionírok legkedvesebb gyermekei. Írásainak jelentékeny része szól a pionirokról vagy a pionírokhoz beszédek, levelek, visszaemlékezések formájában. A marxista-leninista pedagógia elméleti magaslatain járó Krupszkája úgy szól gyermekeihez, a pionírokhoz, mint igazi pedagógus. Mikor hozzájuk beszél, szerettetől forrósodnak át sorai, hol érzelmesen, hol szigorúan, az érdeket megdűcsérve, de a hibákat soha el nem kendőzve ír nekik. Életrajzát is az ő kérésükre írja meg. Levelei tele vannak emlékezésekkel, meleg színekkel, küzdelmes és változatos életéből s az ifjú nemzedék elé Lenin példáját állítja. Leninét, aki maga is pedagógus családból származott, aki maga is népének és az emberiségnek egyik legnagyobb nevelője volt. Eléjük állítja Lenin nagy tanítványának, Sztálinnak példáját, aki népét és a haladó emberiséget a győzelem felé vezeti. Eléjük állítja Lenin és Sztálin élenjáró tanításait, és szívükbe vési a nép nagy vezéreinek nevét. „Ha Leninről, Sztálinról beszélünk, akkor a szocializmusra gondolunk, elért nagy vívmányainkra, gondolunk a kommunizmus győzelmére. Igazi leninistákat, sztálinistákat kell nevelnünk gyermekeinkből, hogy tanítók példáján, a felnőtt sztahanovista élmunkások, szüleik, közösségi munkát végző anyjuk példáján tanuljanak meg új embereké nevelődni. Ahhoz, hogy gyermekeink új típusú emberekké válhassanak, elsősorban önmagunkat kell tökéletesítenünk, és a marxizmus-leninizmust alaposan elsajátítva, egyre magasabbra kell emelnünk Marx, Engels, Lenin és Sztálin zászlaját“. (369. l.)

*

Krupszkája kimeríthetetlen kincsesbánya. Ha azt kellett volna feladatunkul kitűznünk, hogy számoljunk be mindenről, amiről könyvében ír, szinte nem érnénk végére.

Mégis fel kell tennünk a kérdést, mit mond Krupszkája ma nekünk, magyar nevelőknek? Mire tanít Krupszkája?

Élete példájával tanít arra, hogyan kell harchan és hűségben szolgálni a proletáriátus győzelmét, a szocializmus építésének ügyét. Tanít arra, hogy a munkásosztályhoz, a szocializmus építéséhez való hűség, az érte folytatott harc csak a Párt iránymutatását követve lehet eredményes, csak így vezethet sikerre. Krupszkája széleskörű tevékenységével, hallatlan energiájával és kitartásával példát ad minden népéhez hű magyar nevelőknek.

Tudományos munkásságában feldolgozva a szocialista nevelés kérdéseit, elméletileg különösen a politechnikai képzés kérdéseit világítja meg, amely a szocialista nevelés elméletének és gyakorlatának gerince, és amely nekünk is legfontosabb feladataink közé tartozik. Különös hangsúlyt kap Krupszkája életművében a közösségi nevelés kérdése, amely csak a munkásosztály győzelme után valósulhat meg a felszabadított nép iskoláiban.

Az elméleti kérdéseknél Krupszkája azonban sohasem áll meg. Minden elméleti munkájának célja az, hogy elősegítse a marxizmus-leninizmus elméletének megvalósulását az iskola gyakorlati munkájában. Ezt kell tanításai közül leginkább kiemelni. A marxizmus-leninizmus elmélete az iskola munkájában az egyes tantárgyakon belül valósul meg, és nem tőlük függetlenül, nem önálló elméletként kell tanítani. Marxistákká-leninistákká csak akkor leszünk, ha az elméletet mindennapi munkánkban alkalmazni is tudjuk. Ehhez ad felmérhetetlen értékű útmutatásokat Krupszkája tanítása.

„Ha 15 évvel azelőtt csak ahhoz ragaszkodtunk, hogy tanítóink a szovjet rendszer hívei legyenek, akkor most, amikor az egész társadalmi rend szocialista alapokra való átépítése naponta konkrét példákkal, szemléltetően igazolja e rendszer helyességét, már többet követelünk tőlük: az életben, a nevelésben és oktatásban kell megvalósítaniuk Marx és Engels, Lenin és Sztálin alapvető tanításait“ — írja 1935-ben Krupszkája. *Mutatis mutandis* áll ez a mai magyar nevelőkre is.

Vegyük tehát kezünkbe Krupszkája könyvét. Minél hamarabb és minél többen. Minden magyar nevelőnek ismernie kell Krupszkája didaktikai útmutatásait. Az egyes tantárgyak tanításáról, a nevelő szerepéről és feladatairól, a pályaválasztás kérdéseiről, a tankönyvekről, a gyermek otthoni munkájáról és így tovább. Az óvónők a kis gyermek nevelésének módszereit tanulhatják meg tőle, a főiskolai hallgatók neveléstörténeti tanulmányaikhoz találnak benne egyszerű kiegészítést, az úttörővezetők, a kollégisták, az ifjúsági mozgalom szervezői mind bőséges anyagot, iránymutatást, gondolatot találnak benne napi munkájukhoz. Krupszkája könyve szocialista nevelésünk bővizű forrása lesz...

Ezért ünnepi perc az, midőn Krupszkája megszólal magyarul.

Vajda György Mihály

Nem hagyható azonban szó nélkül a kiadás, amely a könyv jelentőségéhez nem méltó. A 369 lapnyi szöveget tartalmazó műhöz sem tartalomjegyzék, sem tárgymutató nem készült. Egyáltalán nem látszik melegségnek, hogy a kiadó a tárgymutatót szándékosan mellőzte. A könyv használhatóságát igen nagy mértékben csökkent, hogy tartalomjegyzék és tárgymutató híján nagyon nehéz megtalálni benne akármit is. A névmutató viszont, amely örvendetes módon analitikus, nem tartalmazza az összes előforduló nevet. Persze nem is nagyon tartalmazhatja, ha Lakanal nevét „Lacanaille“-nek írja az 52. lapon és ebben a formában a nevet a névmutató összeállítója nyilván egy lexikonban sem találta meg. Vagy más példa, hogy a 78. oldalon szereplő következetesen High Manuel Training School-ok-nak írt iskolák High Manual School-ok. Ez azonban csak néhány apróság a magyar szövegben is előforduló számos betűcserével, nyomdahibával együtt, amelynek következtében a Krupszkája-művet sajtó alá rendező Konsztantyinov professzorból „Kosztatinyinov“ lett.